

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Frans Bartelse

Wat een bizarre ervaring: zondag 5 september 2010. In een pauze tijdens het uitwerken van het bezoek aan verzamelaar Frans Bartelse (1935) voor Out of Art, maakte het journaal melding van het overlijden van Guillaume Corneille van Beverloo (1922-2010) op 88 jarige leeftijd. Als laatste vertegenwoordiger van de Nederlandse tak van de Cobrabeweging (afkorting van Copenhagen, Brussels, Amsterdam) was Corneille, naast Karel Appel (1921-2006) en Constant Nieuwenhuis (1920-2005), tot op hoge leeftijd blijven creëren. Slechts enkele dagen daarvoor had ik in de collectie van Bartelse nog tal van Cobrawerken mogen bewonderen, waaronder die van Corneille.

Bijzonder en betaalbaar

Op de dag waarop in ons land evenveel regen viel als normaal in een maand, arriveerde ik ondanks files op tijd bij de heer Bartelse om te praten over zijn collectie. Meteen in de hal grijnsde mij een enorme clownskop tegemoet, Le dompteur à la rose, een kleurrijke litho van Karel Appel. Wat mij verder opviel is het smaakvolle interieur uit de jaren zeventig met onder andere de bekende, comfortabele Artifort meubelen. In dit huis zijn de muren tegen alle verwachtingen in niet volgehangen met kunst, maar uitgebalanceerd gedecoreerd met niet te veel en niet te weinig stukken. Boven de bank hangt een grote kleurenets van Carl Henning Pedersen (1913-2007), Le Grand Maulnes. Wandelend door zijn huis vertelde Bartelse dat hij relatief laat is gaan verzamelen. Van huis uit kwam hij niet in aanraking met beeldende kunst. Zijn vader had een grote plantenkwekerij met veel grond en hoewel hij het bedrijf van hem had kunnen overnemen, ging zoon Bartelse elektrotechniek studeren. In die tijd schoof zijn belangstelling, zoals hij het zelf verwoordt “van de plantjes naar de beeldjes”.

Zijn eerste echte kennismaking met kunst ontstond toen hij musea ging bezoeken en affiches kocht van kunstenaars als Joan Mirò (1893-1983) en de Cobra-kunstenaars. Met deze posters fleurde hij zijn woonruimte op totdat hij in 1982 zijn eerste echte kunstaankoop deed: een litho van Karel Appel. Hij herinnert het zich als gisteren. Vanaf die tijd verdiepte Bartelse zich in deze kunstenaar. Hij kocht regelmatig grafiek aan van hem en de andere leden van Cobra. Steeds regelmatig bezocht hij tentoonstellingen, niet alleen in het Stedelijk Museum in Amsterdam maar ook in de toonaangevende galleries van die tijd. Hij ontwikkelde een scherp oog voor beeldende kunst. Soms vind je die kunst, merkte hij, ook op plekken waar je het niet zou verwachten. Zo ontdekte hij tijdens een rondleiding door de kunst-collectie van het Academisch Medisch Centrum in Amsterdam dat daar ter plekke ook grafiek te koop was van Cobra-kunstenaars, onder andere van Eugène Brands (1913-2002) en Lucebert (1924-1994). En... “voor een zeer betaalbare prijs, destijds nog in gulden”. Bartelse kwam zo ook in het bezit van een cassette met vijftien delen van de bijzondere en begeerlijke uitgave Bibliothèque de Cobra uit 1950. Elk deel heeft een originele, in kleur uitgevoerde omslag van de daarin besproken kunstenaar. Een waar collectors item.

Relatie met de kunstenaars

Bij alle (openingen van) tentoonstellingen die hij bezoekt, gaat zijn interesse behalve naar het object, vooral ook uit naar de maker. Bartelse grijpt graag de kans aan om met de kunstenaars in gesprek te gaan. “Juist die ontmoetingen maken het verzamelen zo speciaal.” Hoewel niet iedereen even toegankelijk is, was iemand als Karel Appel wel redelijk benaderbaar. Talloze keren spraken zij met elkaar. De laatste keer in 2001, het jaar dat Appel 80 jaar werd en zij elkaar ontmoetten tijdens de opening van Appels tentoonstelling in het Gemeentemuseum in Den Haag.

En iemand als Theo Wolvekamp (1925-1992) bleek gewoon in het telefoonboek te staan. Dus belde Bartelse hem voor een afspraak om zijn werk thuis te bekijken. Ook Jan Sierhuis (1928) en tal van andere Nederlandse beeldend kunstenaars bezocht hij zo veel mogelijk. Op deze manier bouwde en bouwt hij aan een relatie met die kunstenaars die werk maken dat hem aanspreekt. Door zijn grote netwerk kon hij bovendien talloze malen een bemiddelende rol spelen tussen kunstenaars en galleries.

Onbedoeld verjaagd

De stap van de originele, sprankelende Cobrakunst naar die van outsiders is niet zo vreselijk groot. Het waren immers de Cobrakunstenaars zelf die zich interesseerden voor uitingen van psychiatrische patiënten, gehandicapten en kinderen en die zich hierdoor ook lieten inspireren. Het is dan ook deze toegankelijke beeldtaal die een rode draad vormt in de kunstcollectie van Bartelse, gemaakt door insiders en outsiders.

Sinds een jaar of twaalf is de collectioneur een regelmatig bezoeker van Galerie Herenplaats in Rotterdam. Ook hier gaat hij graag het contact met de kunstenaars aan. Soms leidt dit tot eigenaardige situaties. Met een ingehouden

lach vertelde hij me dat hij tijdens een bezoek aan het atelier van Paulus de Groot per ongeluk in een plas witte acrylverf stapte. Er zat toen niets anders op dan met witte schoenen terug te reizen naar huis. En elders bezocht hij eens een atelier waar een van de kunstenaars onverwacht met kwasten begon te gooien. Onbedoeld joeg hij zo de nietsvermoedende Bartelse meteen de deur weer uit. Al deze herinneringen vertelt hij rustig en tegelijkertijd bijzonder bevlogen. Gepassioneerd zelfs. Het valt me op dat hij na al die jaren beschikt over een enorme parate kennis van namen en achtergronden van de kunstenaars die hij ooit ontmoette.

Outsider of niet, voor Bartelse maakt het geen verschil. Het gaat erom "of ik het mooi vind of niet", zegt hij. Een werk van Tommy Mason (1945) uit Schotland van Project Ability hangt dicht in de buurt van een keramisch masker van Lenneke Ruhaak (1945-2004). En bij het betreden van de trap naar de eerste etage, kwam ik langs tien werken op papier van de Schiedamse kunstenaar Sjef Henderickx (1944) en twee schitterende tekeningen van Jaya Ganguli (1958) uit India. Ik zag een vreemd wezen met opvallende borsten en een opvallende buik, heel fijntjes opgezet met donkere kleurvlakken. Met de tekenpen werden structuur en vorm aangebracht. Bartelse kocht deze tekeningen bij galerie 'The Foundation for Indian Artists' in Amsterdam, voorheen eigendom van Eegje Schoo, de gewezen minister van ontwikkelingssamenwerking en oud-ambassadrice in India. Zij was gespecialiseerd in Indiase kunst. Verderop in het trappenhuis hangt een serie tekeningetjes van Brecht Swaanswijk (1953-2010), met veel humor en gekte gemaakt. Ze dragen titels als De veteraan blijft over en Grote mond. In dit laatste werk kleurde de kunstenaar de opvallend grote, opengesperde mond in met een klein kwastje. Vol passie vertelde Bartelse bij elk stuk grafiek en bij elke tekening en foto een verhaal. Zoals over de kist in de woonkamer. Ontworpen en gesigineerd door Karel Appel en nu gevuld met opgerolde werktekeningen uit de tijd dat deze collectioneur bij een elektrotechnisch adviesbureau werkte.

Zolder als archief

De parate kennis die Bartelse over zijn kunst en kunstenaars heeft, vindt ondersteuning in een archief op zolder. Ordelijk op jaar gerangschikte mappen herbergen alle ontvangen uitnodigingen van tentoonstellingen. Hij heeft ze allemaal bewaard. Alleen de muizen zijn hier een probleem. In alle hoeken en gaten staan inmiddels listig opgestelde vallen om de knaagdieren ervan te weerhouden zijn waardevolle archief te ondermijnen.

Naast de slaapkamer is een ruimte met opvallend veel werk aan de muur. Onder het bureau staan stapels ingelijste tekeningen en grafiek van verschillende kunstenaars. In een oogopslag herkende ik collages van Wouter Valentijn (1987), tekeningen van Lucebert en een schitterende gouache van Riet van Halder (1930). Regelmatig wisselen de kunstwerken van plaats. Daarom zijn de meeste stukken uit deze collectie ingelijst en voorzien van een passe-partout.

Tot slot toonde Bartelse mij een zijkamer op de eerste etage. Deze ruimte wordt geheel in beslag genomen door een enorme houten kist met open voorzijde. Hierin worden de grotere formaten bewaard. "Doordat de linnenkast tegenover de kist staat, is het erg moeilijk om het werk eruit te schuiven". Dat er veel werk in huis is, is mij wel duidelijk. Door de jaren heen blijkt Frans Bartelse liefst 217 kunstwerken van 64 verschillende kunstenaars verzameld te hebben en 'still counting'.....

Bij het afscheid aan het einde van de dag regende het nog steeds pijpenstelen. Ik begaf mij lijdzaam in de groeiende file richting Rotterdam. Op mijn netvlies kwamen al die kunstwerken een voor een terug. Het is een bijzonder idee dat al deze stukken bij zo'n gepassioneerde verzamelaar een eigen, nieuwe plek vonden. En niet alleen de kunstwerken. Ook de kunstenaars met al hun verhalen en achtergronden kregen hier een eigen plaats. Bartelse verzamelt immers beide. En waar kan kunst nu beter terecht komen dan bij iemand die om het object en de maker evenveel geeft?

Tekst: Frits Gronert

